

ПОБЕРЕЖЕЦЬОльга Валеріївна
olga-poberezhec@mail.ru

УДК 658.1:65.290-93

**УПРАВЛІННЯ
КРЕДИТОРСЬКОЮ
ЗАБОРГОВАНІСТЮ****MANAGEMENT OF CREDIT
PROTECTION****ШАТКОВСЬКА**Марина Сергіївна
marina2709962@gmail.comд.е.н., доцент, професор, Одеський
національний університет імені
І.І. Мечниковастудент, Одеський національний
університет імені І.І. Мечникова

У статті розглянуті особливості управління кредиторською заборгованістю на підприємстві, проаналізовані завдання, проблематика та необхідність управління кредиторською заборгованістю для покращення фінансового стану та платоспроможності підприємства, охарактеризовані наукові основи обліку кредиторської заборгованості, розглянуто економічний зміст обліку кредиторської заборгованості підприємства, розкрито сутність управління кредиторською заборгованістю, класифікація та їх види, досліджена методика управління кредиторською заборгованістю, рекомендовані напрями удосконалення управління кредиторською заборгованістю.

* * *

В статье рассмотрены особенности управления кредиторской задолженностью на предприятии, проанализированы задания, проблематика и необходимость управления кредиторской задолженностью для улучшения финансового состояния и платежеспособности предприятия, охарактеризованы научные основы учёта кредиторской задолженности, рассмотрено экономическое содержание управления кредиторской задолженностью, раскрыто сущность управления кредиторской задолженностью, классификация и её виды, исследована методика управления кредиторской задолженностью, даны направления усовершенствования управления кредиторской задолженностью.

* * *

The article deals with the features of management of payables at the enterprise, analyzes the problems, problems and necessity of managing payables to improve the financial status and solvency of the enterprise, discloses the essence of management of accounts payable, classification and their types. In the article the features of management of accounts payable at the enterprise are considered, tasks, problems and necessity of management of accounts payable for improvement of a financial condition and solvency of the enterprise are analyzed, the scientific bases of the account of accounts payable are characterized, the economic content of the management of accounts payable is reviewed, the essence of the management of accounts payable, the classification and its types are disclosed, the methodology for managing accounts payable is explored, and directions for improving the management of accounts payable are given. Payables management is an important aspect of financial management. In economic literature, much attention is being paid to the management of accounts receivable, as opposed to aspects of payables. Today it is difficult to imagine an enterprise that would not have payables to suppliers, budget, etc. But under effective management, such an indebtedness can become an additional source of attraction of borrowed funds. Therefore, on the basis of how relations with contractors are built, the conditions of the agreements are agreed upon, the timing of their payment is monitored, that is, what mechanism of management of accounts payable, depends largely on the efficiency of the use of funds received. Among domestic scientists, problem aspects of management of payables were investigated by LM Bratchuk, FF Butynets, Yu.A. Veriga, G.V. Vlasyuk, SF Heads, O.E. Gudz, V.M. Dobrovskii, Ye.I. Maslennikov, MF Ohiychuk, O.M. Petruk, O.V. Coastal, L.K. Suk, P.Ya. Khomin, SV Filippova, E.F. Yugas and others. The research of problems of management of accounts payable is devoted to the works of foreign scientists, namely: L.A. Bernstein, M.F. Van Breda, E.S. Hendricksen and others. The purpose of the work is to study the totality of theoretical and practical aspects of the management of payables and the formation of directions for improvement.

Ключові слова: управління кредиторською заборгованістю, зобов'язання, контроль та аналіз, система обліку**Ключевые слова:** управление кредиторской задолженностью, обязательства, контроль и анализ, система учёта**Key words:** management of accounts payable, obligations, control and analysis, accounting system**ВСТУП**

Управління кредиторською заборгованістю є важливим аспектом фінансового менеджменту. В економічній літературі велика увага приділяється питанням управління дебіторською заборгованістю, на відміну

від аспектів кредиторської заборгованості.

Сьогодні складно уявити підприємство, у якого була б відсутня кредиторська заборгованість перед постачальниками, бюджетом тощо. Але при ефективному управлінні така заборгованість може стати додатковим джерелом залучення позикових коштів.

Тому від того, як вибудовуються відносини з контрагентами, узгоджуються умови договорів, що укладаються, відстежуються терміни їх оплати, тобто, який механізм управління кредиторською заборгованістю, багато в чому залежить ефективність використання отриманих коштів.

Серед вітчизняних вчених проблемні аспекти управління кредиторською заборгованістю досліджували Л.М. Братчук, Ф.Ф. Бутинець, Ю.А. Верига, Г.В. Власюк, С.Ф. Голов, О.Є. Гудзь, В.М. Добровський, Є.І. Масленніков, М.Ф. Огійчук, О.М. Петрук, О.В. Побережець, Л.К. Сук, П.Я. Хомин, С.В. Філіппова, Е.Ф. Югас та інші.

Дослідженням проблематики управління кредиторською заборгованістю присвячені праці зарубіжних вчених, а саме: Л.А. Бернстайна, М.Ф. Ван Бреда, Е.С. Хендріксена та інших.

МЕТА РОБОТИ

Мета роботи полягає у дослідженні сукупності теоретичних та практичних аспектів управління кредиторською заборгованістю та формуванні напрямків удосконалення.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичною та методологічною основою дослідження є джерела навчальної, монографічної та періодичної літератури з обраної теми, а також нормативно-правові документи, які регулюють процеси управління кредиторською заборгованістю.

При написанні роботи були використані наступні методи: метод спостереження, методи аналізу та синтезу, монографічний метод, діалектичний метод, метод порівняння, методи індукції та дедукції, а також метод узагальнення.

РЕЗУЛЬТАТИ

В сучасних умовах господарювання велика увага приділяється управлінню кредиторською заборгованістю. Це зумовлено тим, що постійно відбувається кругообіг господарських засобів та викликає безперервне відновлення різноманітних розрахунків та заборгованостей. Одним з найбільш поширених видів заборгованості є кредиторська заборгованість за сировину, матеріали, товари та інші матеріальні цінності.

Кредиторська заборгованість надає можливість підприємству тимчасово користуватися запозиченими коштами, але з іншого боку – зменшує показники платоспроможності і ліквідності. При правильному управлінні кредиторською заборгованістю можна усунути негативні наслідки її наявності. Це можливе за умови правильно організованої системи обліку кредиторської заборгованості. Саме це й обумовило актуальність обраної теми статі.

У дослідженнях О.С. Іванілова визначено, що кредиторська заборгованість означає використання коштів, які не належать підприємству (заборгованість по акцептованих та інших розрахункових документах, строк сплати яких не настав; заборгованість за несплаченими у строк рахунками; заборгованість за платежами до бюджету; за виданими векселями; за комерційними кредитами тощо) [1, с. 276].

В свою чергу Ю.С. Цал-Цалко стосовно категорії кредиторської заборгованості визначає, що це залучення активів у господарську діяльність підприємства за рахунок тимчасово безоплатного одержання майна інших суб'єктів господарювання. Відносини з кредиторами можуть передбачити штрафні санкції за не своєчасну оплату зобов'язань. У процесі аналізу визначається частка окремих статей, які характеризують заборгованість у загальній сумі, а також відхилення значень цих статей на кінець звітнього періоду відносно його початку [2, с. 260].

Тараненко В.В. виділяє теоретичні принципи, які складають основу визнання, оцінки і розкриття кредиторської заборгованості, ще недостатньо опрацьовані, вона тривалий час розглядалась як «зворотній бік» активів. При цьому зобов'язання визнається кредиторською заборгованістю, якщо вона відповідає наступним вимогам: визначається як кредиторська заборгованість; вимірюється; є релевантною і є достовірною.

Зобов'язання підприємства за розрахунками з постачальниками та підрядниками займають важливе місце в системі управління діяльністю підприємства. Це аргументується тим, що приймаючи управлінські рішення щодо тактичних чи стратегічних планів підприємства, керівник в першу чергу робить аналіз чи перевірку фінансової звітності, а особливо зобов'язань підприємства, що дає змогу визначити його фінансову стійкість, незалежність та в кінцевому результаті прибутковість [3, с. 232].

Для ефективності системи управління, яка базується на системі контролю та аналізу кредиторської заборгованості, важливим етапом є групування та класифікація. У цілях бухгалтерського обліку, в залежності від передбачуваного терміну погашення заборгованості підрозділяється на: короткострокову (погашення якої очікується протягом року після звітної дати), довгострокову (погашення котрої очікується не раніше ніж через рік після звітної дати). Також в обліку необхідно виділити нормальну та прострочену заборгованість, а також на сумнівну та безнадійну.

На сьогоднішній день існує чимало підприємств, діяльність яких можлива тільки завдяки зобов'язанням за розрахунками з постачальниками. Тобто практично не маючи власного капіталу, підприємство бере в кредит товар (тобто під реалізацію) і отримує значні прибутки, не ризикуючи.

Різні системи обліку дають своє значення кредиторської заборгованості, що наведені у табл. 1.

Необхідно підкреслити, економічній сутності кредиторської заборгованості притаманні наступні ознаки:

- примусовий характер економічних відносин;
- риса заміщення оборотних засобів підприємства;
- відрізняється швидкістю розповсюдження від підприємства до підприємства по ланцюгу взаємопов'язаних платежів, що викликає необхідність заліків взаємних вимог;
- може трансформувати безготівкові розрахунки, зокрема, змінювати способи платежів.

Характеристика систем обліку щодо визначення кредиторської заборгованості

Система обліку	Облік кредиторської заборгованості
Англо-американська	Відсутність забалансового обліку є причиною завищення розміру кредиторської заборгованості в балансі. Присутнє розділення заборгованості на поточну та непоточну.
Німецька	Розгляд зобов'язань як цілісної структури. Облік за номінальною вартістю з урахуванням ризиків, оцінка за відповідними ставками. Застосування методу завищеної оцінки. Розподіл заборгованості на непоточні, заборгованість перед суспільством та інша заборгованість. Виділення юридичного та економічного трактування заборгованості.
Французька	Існування трьох підходів до оцінки заборгованості : юридичного, економічного та бухгалтерського. Розподілення заборгованостей по строкам від року до п'яти років. Принцип достовірності та сумлінності надання даних.
Українська	Домінування юридичного розуміння заборгованості. Розподілення заборгованості на короткострокові та довгострокові.

Наявність кредиторської заборгованості у підприємства суттєво впливає на забезпечення оборотними коштами. Повільні розрахунки по її погашенню надають підприємствам додаткову можливість короткострокового фінансування. Підприємства у більшості випадків самостійно вирішують питання щодо обсягів, строків і форми платежів постачальникам.

Що стосується розрахунків з бюджетом і банками, підприємства намагаються виконувати свої фінансові зобов'язання, оскільки це пов'язано з застосуванням штрафних санкцій за порушення як строків, так і обсягів платежів. Тому наявність кредиторської заборгованості свідчить про те, що підприємства свої фінансові труднощі перекладають перш за все на своїх постачальників [5].

Ефективне управління кредиторською заборгованістю має передбачати збалансоване співвідношення різноспрямованих процесів: максимізації прибутку і забезпечення прийнятної рівня ризику.

Кредиторська заборгованість є безкоштовним позиковим джерелом і, отже, збільшення її частки повинно сприяти зниженню вартості позикових ресурсів в цілому. Однак слід мати на увазі, що кредиторська заборгованість для підприємства не завжди є безкоштовною. Момент її платності виникає при простроченій кредиторської заборгованості. Чим більше термін своєчасної несплати, тим вище ціна цього джерела фінансування. У цьому випадку ціна кредиторської заборгованості визначається як відношення величини штрафних санкцій до величини кредиторської заборгованості по даному джерелу.

Тобто, збільшення обсягів простроченої заборгованості може істотно вплинути на збільшення вартості позикових джерел фінансування і, отже, на значення ефекту фінансового важеля.

При розумному управлінні кредитними ресурсами кредиторська заборгованість може стати додатковим та відносно дешевим джерелом залучення ресурсів.

Саме через те, як будуються відносини з контрагентами, узгоджуються умови договорів, контролюються строки поставки та оплати, найбільшою мірою залежить ефективність використання отриманих ресурсів. Таким чином, управління кредиторською заборгованістю характеризується наступними основними принципами [6]:

- правильність вибору форми заборгованості з метою мінімізації відсоткових

- виплат на покупку матеріальних цінностей;
- установлення найбільш зручної форми банківського чи комерційного кредиту та його строку;
- недопущення утворення простроченої заборгованості.

Модель управління кредиторською заборгованістю включає наступні складові елементи:

- статичний та динамічний аналіз формування та погашення кредиторської заборгованості суб'єкта господарювання та її впливу на величину його грошових потоків;
- обґрунтування доцільності отримання відстрочки оплати рахунків постачальників, а також оптимального терміну такої відстрочки;

- попередження формування простроченої кредиторської заборгованості та забезпечення, за необхідності, пролонгації кредиторської заборгованості тощо.

Значних успіхів у зниженні загальної потреби в оборотних активах можна досягти напрацювавши ефективну політику управління кредиторською заборгованістю [7].

Крім того, контроль передбачає здійснення перевірки за дотриманням планових показників; налагодження системи спостереження за строками оплати платежів; контроль за виконанням договірних відносин з боку як контрагентів, так і персоналу; виявлення резервів зростання платоспроможності підприємства та контроль за результатами виконання оптимізаційних управлінських рішень.

Результативність контролю залежить від постійного моніторингу та аналізу величини кредиторської заборгованості та її впливу на фінансовий стан підприємства [8].

Процес формування основних напрямків підвищення ефективності управління зобов'язаннями, у т.ч. кредиторською заборгованістю, повинен враховувати фактор обмеженості обліково-аналітичного забезпечення, особливо щодо окремих видів заборгованості, а також варіативність методики та процедури аналізу, що повинно забезпечити чіткість прийняття управлінських рішень.

Для ефективного управління зобов'язаннями підприємства необхідно:

- визначити оптимальну структуру зобов'язань для конкретного підприємства і в конкретній ситуації;
- скласти бюджет кредиторської заборгованості;
- розробити систему показників, які характеризують як кількісну так і якісну оцінку стану і розвитку відносин з кредиторами компанії;
- проаналізувати відповідність фактичних показників;
- виконати аналіз відхилень.

Управління кредиторською заборгованістю характеризується наступними основними принципами:

- правильність вибору форми заборгованості з метою мінімізації відсоткових виплат на покупку матеріальних цінностей;
- встановлення найбільш зручної форми банківського чи комерційного кредиту та його строку;
- недопущення утворення простроченої заборгованості.

Управління кредиторською заборгованістю підприємства може бути проведено за допомогою або оптимізації, або мінімізації кредиторської заборгованості.

Контроль за виникненням боргових зобов'язань являють собою найважливішу частину в управлінні кредиторської заборгованостей підприємства. Без перебільшення можна сказати, що такий облік починається з обліку взаємних боргів. Одним з основних видів боргових зобов'язань є кредиторська заборгованість. Кредиторська заборгованість може виникати з різних причин – в залежності від характеру взаємовідносин з контрагентами в розрахунках.

ВИСНОВКИ

Таким чином, ефективне управління кредиторською заборгованістю підприємства – це запорука його забезпеченості оборотними засобами, достатніми для безперервної та нормальної діяльності. Управління кредиторською заборгованістю грає в цьому процесі провідну роль, тому що значно знижує ризик неспроможності і банкрутства підприємства.

Для ефективного управління структурою кредиторської заборгованості необхідно створити спеціалізований відділ кредитного контролю, а також розробити спеціальну фінансову політику в плані використання позикових коштів. У зв'язку з цим великого значення набуває отримання повної, достовірної та своєчасної облікової інформації, яка дозволить оцінити об'єктивну величину і ефективність використання позикових коштів і забезпечити ефективне управління кредиторською заборгованістю.

У свою чергу, аналіз кредиторської заборгованості варто проводити за даними бухгалтерської звітності підприємства, а також за даними аналітичного обліку розрахунків із кредиторами.

Враховуючи результати дослідження, слід зазначити, що раціонально організована система управління кредиторською заборгованістю дозволить забезпечити своєчасне і правильне документування операцій за розрахунками; контроль за розрахунками з бю-

джетом, державними позабюджетними фондами та персоналом, а також дозволить підвищити ефективність використання позикових коштів для досягнення мети діяльності суб'єкта господарювання.

Список використаних джерел

1. Іванілов О.С. Економіка підприємства. Київ, 2009. 728 с.
2. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз. Київ, 2008. 566 с.
3. Лишценко О.В. Бухгалтерський облік. Київ, 2009. 670 с.
4. Дячук О.В., Новодворська В.В. Місце кредиторської заборгованості в системі управління // Економічні науки. 2013. № 10. С. 243-251. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(3\)_42](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(3)_42) (дата звернення: 15.04.2018).
5. Курищук В.В. Короткострокове кредитування зовнішньоекономічної діяльності підприємств українськими банками // Формування ринкових відносин в Україні. 2008. № 12. С. 143-148. URL: <http://library.ztu.edu.ua/doccard.php/59576> (дата звернення: 20.04.2018).
6. Нікбахт В., Гропеллі А. Фінанси. Київ, 2004. 418 с.
7. Марусяк Н.Л. Дебіторська та кредиторська заборгованість як основні фінансові регулятори кругообігу оборотного капіталу підприємства. Актуальні проблеми економіки. 2010. № 7. С. 90-95. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_2_2/pdf/139-142.pdf (дата звернення: 14.05.2018).
8. Побережець О.В. Окремі питання обліку та контролю кредиторської заборгованості в Україні // Матеріали 69-ї наукової конференції професорсько-викладацького складу економіко-правового факультету Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, 26-28 листопада 2014 р. м. Одеса. 2014. С. 274-277. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/7401/C.%20274-277.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 26.06.2018).

References

1. Ivanilov O.S. Business Economics. Kyiv, 2009. 728 p. (In Ukrainian).
2. Tsal-Tsalko Yu.S. Financial analysis. Kyiv, 2008. 566 p. (In Ukrainian).
3. Lysilenko O.V. Accounting. Kyiv, 2009. 670 p. (In Ukrainian).
4. Diachuk O.V., Novodvorska V.V. Place of accounts payable in the enterprise management system. Economic sciences. 2013. № 10. pp. 243-251. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10\(3\)_42](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10(3)_42) (дата звернення: 15.04.2018). (In Ukrainian).
5. Kuryshchuk V.V. Short-term crediting of foreign economic activity of enterprises by Ukrainian banks. Formation of market relations in Ukraine. 2008. №. 12. pp. 143-148 (in Ukrainian).
6. Nikbakht V., Gropelli A. Finances. Kyiv, 2004. 418 p. (In Ukrainian).
7. Marusyak N.L. Accounts receivable and payables as the main financial regulators of the turnover of working capital of the enterprise. Actual problems of the economy. 2010. № 7. pp. 90-95. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2010_2_2/pdf/139-142.pdf (In Ukrainian).
8. Poobierzhets O.V. Some issues of accounting and control of accounts payable in Ukraine. Materials of the 69th Scientific Conference of the Faculty of Economics and Law of the Odessa National University named after II Mechnikov, November 26-28, 2014 Odessa. 2014. pp. 274-277. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/7401/C.%20274-277.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (in Ukrainian).